

## HET COMMUNISME.

---

- I. Het Communistisch Manifest, van Karl Marx en Friedrich Engels.
- II. De grondslagen van het Communisme.
- III. Communisme en Anarchisme.
- IV. Communisme en Revisionisme of Reformisme.
- V. Het Historisch Materialisme.
- VI. Klasse Moraal.
- VII. Het Imperialisme, de Wereldoorlog en de Sociaal-Democratie
- VIII. De Wereld-Revolutie.
- IX. Staat en Revolutie.  
(De Leer van het Marxisme, van den Staat en de Taak van het Proletariaat in de Revolutie) door N. Lenin.
- X. Het Communisme.

*Voor N. O. Bonnaud*

## HET COMMUNISME

---

VI

## KLASSEMORAAL

---

## EEN ANTWOORD

AAN

J<sup>HR.</sup> DE SAVORNIN LOHMAN

EN

MR. P. J. TROELSTRA

LEDEN DER TWEEDE KAMER

DOOR H. GORTER

---

TWEEDE DRUK

---



UITGAVE J. J. BOS, AMSTERDAM  
1920.

KLASSEMORAAL

HET COMMUNISME

---

VI

KLASSEMORAAL

---

EEN ANTWOORD

AAN

J<sup>HR.</sup> DE SAVORNIN LOHMAN

EN

MR. P. J. TROELSTRA

LEDEN DER TWEDE KAMER

DOOR H. GORTER

---

TWEEDE DRUK

---



UITGAVE J. J. BOS, AMSTERDAM  
1920.

I.

**Tegen Jhr. De Savornin Lohman.**

In de zittingen der Tweede Kamer der Staten-Generaal van 19 en 20 November hebben de leden de Savornin Lohman en Troelstra een gedeelte van mijn brochure: „Het Historisch Materialisme, voor Arbeiders verklaard” besproken. Zij hebben mijne meeningen bestreden, en ze ook, door weglating en verdraaiing, verkeerd voorgesteld. Om hen te beantwoorden en te weerleggen dienen deze bladzijden.

Ik zal wat zij tegen mijne opvattingen zeiden, woordelijk uit de Handelingen der Staten-Generaal mededeelen.

De heer Lohman, na eerst de meening van anderen genoemd te hebben, dat God de oorzaak der zedeleer zou zijn, sprak aldus:

„Neen, zegt Gorter, de zedeleer heeft geen anderen dan aardischen oorsprong. De oorzaken er van liggen in ons eigen, menschelijk, dierlijk, aardisch leven. Wat ik hier voorlees zijn slechts uittreksels, maar zooveel mogelijk woordelijk, uit genoemd artikel:

Maar nu gelden die wetten der zedelijkheid dan ook alleen tegenover de klasse, waartoe men behoort. Het zedelijk gebod kan niet gelden tegenover de klasse, die de onze (bedoeld wordt de arbeidersklasse, inclusief den heer Gorter) tracht te vernietigen of krachteloos te maken. Tegenover de andere klasse, waartoe u, Mijnheer de Voorzitter, bijv., en ik behooren, geldt dat hoogste zedelijk gebod evenmin als tegenover den vijand.

Ik citeer nu verder woordelijk: „Geen liefde voor den naaste voelt de arbeider tegenover den kapitalist. Het welzijn hunner klasse is voor de leden der belangrijkste klassen gelijk geworden aan het algemeen welzijn, aan het welzijn der geheele maatschappij.

Tegenover den vijand, hetzij van den stam, van het land of van de klasse gelden de hooge geboden der moraal niet. Integendeel dwingt de moraal, die ons gebiedt, onze genooten te helpen, ons daardoor tevens den vijand, die hen be- laagt, te vernietigen. (Een aangenaam vooruitzicht). De ge- boden van zelfopoffering, solidariteit, eerlijkheid, trouw, gel- den niet tegenover den vijand der klasse."

En alsof dit nog niet duidelijk genoeg ware, komt nog een toelichting daarvan in een noot, waar wij het volgende lezen :

„Onze tegenstanders leiden hieruit wel eens af, dat wij tegenover de kapitalisten altijd alles geoorloofd vinden. Dit is onjuist. Zooals wij hierboven zeiden, alleen dan, als het we- zenlijk heil onzer klasse er door bevorderd wordt. Bedrog, leugens, vernietiging van machinerie en eigendom, geweld kunnen zeer dikwijls heilloos zijn voor onze klasse. Dan ware het juist tegen de moraal, die ons gebiedt onze klasse vooruit te helpen, ze aan te wenden."

Ziedaar nu, Mijnheer de Voorzitter, de verheven moraal, die de heer Gorter met apostolischen ijver in de Tribune, het sociaal-democratische weekblad voor arbeiders, uiteenzet. Nu moge de heer Troelstra zeggen, dat hij zich aan Marxistisch doctrinarisme niet gebonden acht, — in de praktijk loopt die doctrine dan ook op veel te veel onzinnigheid uit, dan dat men in een Parlement van verstandige lieden er mede uit- komt, — maar buiten de Kamer wordt door de massa niet geluisterd naar den parlementariër, maar naar den doctrinair en dogmaticus". Aldus de heer Lohman.

Hij zegt er niet meer van, maar gaat dan over tot de Chris- telijke leer en tot de praktische politiek.

Tegenover deze woorden van den heer Lohman merk ik het volgende op :

In de eerste plaats geven zijne woorden mijn gedachten niet weer. De heer Lohman sprak ten eerste met de volgende tusschenvoegingen van hem zelf: „Het zedelijk gebod kan niet gelden tegenover de klasse, die de onze (bedoeld wordt de arbeidersklasse) tracht te vernietigen. Tegenover de andere klasse (waartoe U, Mijnheer de Voorzit- ter en ik behooren), geldt dat hoogste zedelijk gebod evenmen als tegenover den vijand."

En wederom zegt hij iets verder als mijne meening: „De

moraal dwingt ons onze genooten te helpen, en daardoor te- vens om de vijand die ons belaagt te vernietigen. (Een a a n- g e n a a m v o o r u i t z i c h t.)

Uit de onderstreepte, tusschen haakjes geplaatste woorden blijkt, dat de heer Lohman het voorstelt alsof ik alleen van de arbeiders sprak. Alsof ik zeide: het zedelijk gebod geldt al- leen voor de arbeiders niet, zij passen het niet toe tegen- over de andere klassen.

Maar wie mijn brochure leest, zal zien, dat ik op pag. 67 en 68, waar de eerste der aangehaalde zinnen voorkomt, niet spreek van de arbeiders alleen, maar van alle klassen. Ik schrijf daar woordelijk, na eerst de concurrentie, die in alle klassen plaats heeft, als oorzaak van deze verandering der moraal te hebben genoemd :

„Maar ten tweede heeft de ontwikkeling der techniek en de arbeidsverdeling groepen van menschen geschapen, wier leden, hoewel onder elkaar vaak in concurrentiestrijd, toch tegenover andere groepen dezelfde belangen hebben, met an- dere woorden de maatschappelijke klassen. Grondbezitters hebben dezelfde belangen tegenover industrieelen en vice versa, ondernemers tegenover arbeiders. Zij mogen elkaar afbreuk doen op de markt, in den strijd voor invoerrechten op graan hebben alle leden der eerstgenoemde klasse één belang, in den strijd voor beschermende rechten op industrieproducten die der tweede, in den strijd tegen goede arbeidswetten die der derde klasse.

De klassenstrijd vermoordt dus ook een goed deel der zede- lijkheid, want het zedelijk gebod kan niet gelden tegenover de klasse die de onze tracht te vernietigen of krachteloos te maken, en ook die klasse kan tegen de onze niet zelf- opofferend en trouw gevoelen."

De lezer ziet, dat ik hier over alle klassen spreek.

Als ik zeg „onze", dan spreek ik hier in het algemeen, als mensch, als lid dezer kapitalistische maatschappij, niet eener bepaalde klasse.

De heer Lohman maakt er, door weglating, een theorie voor de arbeiders van !

Ook met den tweeden zin: „Geen liefde voor den naaste gevoelt de arbeider tegenover den kapitalist" is op de plaats waar hij staat (pag. 69 der brochure) niet een eigenaardige

hebbelijkheid van arbeiders genoemd, zooals het bij den heer Lohman schijnt, maar een gevolg van dezelfde houding der kapitalisten tegenover hen. Dit blijkt duidelijk uit wat onmiddellijk voorafgaat: „de kapitalisten worden steeds onwilliger ook maar iets te geven.”

De derde, vierde, vijfde en zesde zin (op pag. 69 en 81) worden in hun verband eveneens van alle klassen gezegd. Dit kan ieder op die plaatsen constateeren.

De heer Lohman heeft dus door het aanhalen van eenige ver van elkaar gescheiden zinnen, die hij weergaf zonder hun verband, en zonder te zeggen, dat zij uit hun verband gerukt waren, en terwijl hij ze verbond, alsof ze bij elkaar behoorden, in de Kamer en daarbuiten den indruk gemaakt, dat ik hier de zedeleer der proletariërs weergaf. Hij heeft dien indruk nog versterkt door bij deze plaatsen te voegen de noot van pag. 81 (boven aangehaald), waar wèl alleen van de arbeiders wordt gesproken. Door deze aan te halen wekt hij den schijn, dat dit ook bij de vorige plaatsen het geval was.

De couranten zijn hem nog voorbij gestreefd. Zij schreven, dat ik tot zulk een theorie de arbeiders a a n s p o r d e. 1).

Inderdaad heb ik van alle klassen gezegd, dat in den klassenstrijd de hooge geboden der moraal niet gelden. Ik heb geen leer verkondigd, alleen het feit vastgesteld dat dit zoo is, en dit feit met behulp van wetenschappelijke theoriën uit bepaalde oorzaken (concurrentie, privaat-bezit etc.) afgeleid.

Het spreekt van zelf, dat de heer Lohman niet de moeite doet mij te weerleggen. Het zou hem trouwens onmogelijk zijn. Hij gaat noch op de feiten, noch op hun oorzaken in. Het is hem, den man die aan de onderdrukte klasse alles van beteekenis weigert, die, als hij haar, als volksvertegenwoor-

1) Partijgenoot Schaper (in dien tijd nog partijgenoot) gaat, in zijn ijver om hier aan den kant der bourgeoisie te staan, even ver in vervalsching. Hij schrijft in „Het Volk”: „Prachtig had Gorter gezegd: Bedrog, leugens, vernietiging van machineriën en eigendom, geweld kunnen heilloos zijn, maar dat is lang geen regel. (Deze gecursiveerde woorden heeft Schaper ingevoegd). De conclusie lag voor de hand: lieg en bedrieg maar raak, als het de leden uwer eigen klasse niet betreft. Een schoone toekomst voor alle patroons, fabrikanten, eigenaars en de rest, en vooral voor de arbeiders die er naar luisteren! Zoo'n beetje terugkeer tot de leus van het Volkspark: Spaar vrouw noch kind.”

diger, iets geven moet, dit doet noodgedwongen en zoo weinig mogelijk, die zelfs dit weinige dan nog, zooveel hij kan, voor hen verknoeit, 1) het is hem genoeg mijn woorden uit hun verband te rukken, hun bedoeling valsch voor te stellen en ze dan te beschimpen.

Hij is zelf dus, ook hier weer, een bewijs voor wat ik zeide. In den klassenstrijd geldt, als men dat voor zijn klasse noodig acht, geen rechtvaardigheid, eerlijkheid en trouw. Hij heeft dit gedeelte mijner brochure gelezen, hij weet dat er over alle klassen gesproken wordt, en dat er feiten, geen leer wordt gegeven, maar hij doet alsof ik een moraal aan het proletariaat verkondig. Hij is dus oneerlijk en trouweloos.

Het doet er niet toe, dat hij misschien onbewust, i n s t i n c t i e f oneerlijk is. Ik heb in mijn brochure immers juist aangetoond, dat de leden der klasse instinctief ontrouw, onrechtvaardig, oneerlijk zijn, dat hun onbewuste moraal is, terwille van hun klasse te liegen enz., dat dit in hun hart hun juist goed en deugdzaam toeschijnt, en dat zij dikwijls de waarheid zelfs niet k u n n e n zien door hun klassebelang. Spreekt de heer Lohman hier dus onbewust, dan is hij een te sterker bewijs voor de waarheid van wat ik zei.

Er is geen plaats ter wereld, waar, in 't klassebelang, zoo gelogen, bedrogen en ontrouw gehandeld wordt als in de Kamers der constitutioneel geregeerde landen door de burgerlijke partijen. Voortdurend worden door hen met politieke, d.w.z. met klassebedoelingen de eigen plannen verheimelijkt onder valschen schijn, politieke verbonden of ondermijnd of trouweloos gebroken, onechte leuzen aangeheven, feiten verdraaid en de wetenschap vervalscht. De Kamerleden van alle partijen weten dat ook zeer goed, als zij e l k a a r beschuldigen.

Ik heb hier een zeer klein getal bladen van de Handelingen onzer Tweede Kamer voor mij liggen en zoek op goed geluk, zeker te vinden. Driemaal in drie dagen, zie ik, heeft men elkaar van oneerlijkheid verdacht gemaakt. Men wantrouwt elkaar algemeen, omdat men de partijen kent. Ook de bladen onderstellen voortdurend valsche bedoelingen, opzet-

1) Zie de brochures: „Let op hun daden”, uitgegeven door de S.D.A.P.

telijke misleiding bij de tegenpartij. Men minacht er elkande persoonlijk volstrekt niet om. Men weet, dat klassemoraal iets anders is dan de persoonlijke. De bourgeoisie weet, dat klassebelang tot leugen drijft, dat de klassemoraal, in bepaalde omstandigheden, leugen eischt, leugen is.

Ik heb in mijn geschrift theoretisch de klassemoraal uitgelegd, en met talrijke feiten haar praktisch bestaan bewezen. Ik wil er hier ter versterking mijner bewering nog enkele feiten bijvoegen, uit de laatste dagen, die mij onder de oogen kwamen. Men behoeft waarlijk niet ver te zoeken, helaas.

De klassemoraal leidt niet alleen tot ontrouw, en bedrog, zij leidt ook tot moord, tot moord op zijn klassetegenstanders. Soms tot bewust, van te voren beraamden, althans goedgekeurden moord. Het klinkt weder hard, maar het is waar.

Toen verleden jaar bij de groote mijnramp in Reden, in Duitschland, in het Saargebied, tweehonderd mijnwerkers vreeselijk omkwamen, weigerde de Pruisische regeering, bij monde van minister Delbrück, de instelling van door den staat bezoldigde, bij geheime keuze door de arbeiders aangestelde mijn-controleurs, uit de rijen der arbeiders zelve aan alle mijnen. Hij zeide, dat deze menschen politieke agitatoren zouden worden en de verdedigers van de „brutale" eischen der arbeiders. Daarom kon hij ze niet aan de werkgevers „op den hals laden". Dat er geen arbeiders-controleurs zijn, is een van de oorzaken der steeds talrijker wordende mijnrampen. De Pruisische klasse-regeering wil dus liever de arbeiders dood en, dan het profijt der kapitalisten en hun macht in den staat verkleinen. Uit klassebelang. Dit is klasse-moraal.

Men kent het ongeluk in de Radbod-mijn bij Hamm, voor eenige dagen, waarbij 350 arbeiders werden verstikt en verbrand. Misschien, zeer waarschijnlijk, had het door arbeiders-controleurs voorkomen kunnen worden, want het water voor de bevochtiging der steenkool en het neerhouden der koolstof ontbrak. Misschien kan ook onvoorzichtigheid mede-oorzaak zijn geweest. De mijn was vol nieuwe ongeoeffende krachten, grootendeels Polen, velen pas uit hun land aangekomen. Verleden jaar heeft de Rijksdag bepaald, dat in volksvergaderingen geen vreemde talen gesproken mogen worden: o.a. ~~en~~ de socialistische propaganda onder de vreemdelingen tegen te houden. In de mijnwerkersvergaderingen in Westfalen wordt

ook veel over de gevaarlijkheid van het bedrijf en de maatregelen daartegen gesproken. Dit nu was met de Polen onmogelijk, ze verstonden geen Duitsch, hen in massa in hun eigen taal toespreken is verboden. Waarschijnlijk is het ontbreken van arbeiderscontrole de oorzaak van de ramp, misschien de onwetendheid van een niet genoeg ingelichten vreemdeling. In beide gevallen is de Duitse regeering, d.w.z. de Duitse regeerende klasse, schuldig aan gewonen moord op klassetegenstanders. En op welbewusten, vooraf goedgekeurden moord, want de regeering was van te voren door de socialisten voor deze gevolgen gewaarschuwd.

En deze moord, herhaal ik, geldt als klassemoraal, als iets goeds dat de regeerende klasse moet doen. Want wederom heeft de Pruisische minister, nu, na de laatste ramp, de aanstelling van arbeiderscontroleurs op dezelfde gronden geweigerd — tot levendige voldoening en onder applaus der meerderheid. Liever moord op de arbeiders dan vermindering van eigen klassemacht.

En onze Tweede Kamer, die nu zoo verontwaardigd was, toen zij iets van de wetenschappelijke waarheid omtrent de moraal moest hooren, hoeveel dooden zou zij maken en hebben gemaakt onder de tegenstanders van hare klassen! Ouden die zij liet en laat zonder pensioen, zieken die zij niet helpt, de zwakken der geheele arbeidersklasse die zij door de patroons van acht tot achttien uren per dag afbeulen laat. Hoeveel heeft zij er bedrogen met beloften, tegen hoeveel is zij ontrouw geweest. Laat de weduwen en de kinderen der niet- en onvoldoend beschermden spreken.

Die kamer van kleine geesten, zaakwaarnemers van burgerlijke klassen waarin waarlijk geen enkele groote gedachte van vooruitgang en bevrijding meer leeft, rilde van schrikkende verontwaardiging, toen zij iets van de waarheid hoorde omtrent de moraal. Zij was toen juist aan een debat bezig, het algemeene begrootingsdebat, zoo leugenachtig als zij in lang niet had gehouden. Lohman behoefde Kuypers hulp, Borgesius die van Drucker en Tydeman. Maar allen dachten ze ook aan andere combinaties, en waren gereed tot ontrouw en breuk als het klassebelang het vroeg. These en antithese werden tot stoffige raggen vermengd, en allen zaten naar die verwarring van boven te kijken, of er uit die diepte, die ze alle wel mogen,

niet iets zou bovendrijven voor hèn. Met elkaar door de verschillen der klassen en door particuliere belangen in strijd, om de stukken van den buit, waren zij allen te zamen besloten, om de buit voor zich, voor allen te zamen te houden, en bij het kleine bedrog en valsheid jegens elkaar, was één groot bedrog in hun aller brein: het bedrog der arbeidersklasse. Gonzende leugens van Christendom voor, en Toenemende Welvaart van de massa kruisten door de lucht. In de harten was de zucht om „den boel maar zoo lang mogelijk aan den gang te houden”, de verhoudingen te laten zooals zij zijn. Door tegenstand de een, door kleine concessies de ander. Maar het eigenlijk doel: veroveren van zooveel mogelijk macht voor zich, en tegenhouden van den strijd om de vrijheid, tot elken prijs, werd door allen verzwegen.

In die atmosfeer van bedrog klonk toen even het woord der, in ons land nog zoo klein in aantal zijnde, waarlijk-bewuste arbeiders, het woord der waarheid. Dat het klassebelang tot leugen en bedrog brengen kan tegenover andere klassen, dat de moraal die ons gebiedt onze klasse te verdedigen, ons daardoor dwingen kan tot onrechtvaardigheid en ontrouw jegens de vijandige klassen. En zij, die dat, door den leugen van een hunner verhanseld voorgesteld, alsof dat alleen voor de arbeiders gold, hoorden, zeiden: wat een schandelijke klasse of deel eener klasse, die dat durft zeggen. Maar zij zelf waren juist bezig, en zijn dat gewoonlijk, om, de een bewust, de ander instinctief, elkaar te bedriegen, en samen, met de vreeselijkste middelen te strijden tegen het proletariaat.

Het was aan den vertegenwoordiger van het proletariaat geweest, dit alles aan te toonen. De Kamer is in de eerste plaats de tribune vanwaar aan de arbeiders, immers onze kameraden, door ons de *w a a r h e i d* moet worden gezegd. Tegenover genooten is de hoogste moraal niet te liegen, niets te verheimelijken. Men had kunnen verwachten dat de schoone zachte waarheid als een electrische lamp had geschinen over den poel van bedrog.

Maar zooals reeds meermalen: Troelstra heeft onze zaak in den steek gelaten, en in werkelijkheid, in diepste wezen van wat hij zeide, de zijde gekozen der bourgeoisie.

### Tegen Mr. P. J. Troelstra.

Troelstra viel mij in de Kamer aldus aan:

„De heer de Savornin Lohman heeft aan zijn opmerkingen in zake de Christelijke antithese een en ander toegevoegd omtrent de antithese door ons beleden, die van kapitaal en arbeid.

Ik meen, dat de geachte afgevaardigde daarbij niet geheel een zuivere tactiek heeft gevolgd.

Hij heeft hier voorgelezen eenige aanhalingen uit een artikel van mijn partijgenoot Dr. Gorter — waarover ik mijn meening zal zeggen —, en toen hij daarmede de noodige consternatie en verontwaardiging hier in de Kamer had teweeggebracht, zeide hij: dat zijn nu de sociaal-democratische opvattingen. Hij stelde voor, alsof de meeningen van Dr. Gorter de meeningen zouden zijn van de sociaal-democratische partij in ons land. En hij heeft tot de andere groepen van links gezegd: Ziet ge nu wel, dat is nu de sociaal-democratische zede-leer, en zoudt gij u daarbij veiliger gevoelen dan bij ons, Christenen?

Ik zeg: die tactiek is niet geheel zuiver. Het is eigenlijk een tactiek die geheel overeenkomt met wat daar staat in die aanhaling van Gorter, en wat door den heer Lohman zelf zoo werd afgekeurd, wij kunnen het noemen een „oorlogstactiek”, waarbij men tegenover zijn tegenstanders de eischen van eerlijkheid en goede trouw niet volkomen tot hun recht laat komen. 1). Immers, de heer Lohman weet zeer goed, dat het niet aangaat de sociaal-democratische arbeiderspartij te ver-eenzelvigen met uitingen van dr. Herman Gorter; daarvoor

1) Troelstra erkent hier dus, dat in den strijd de klassemoraal dikwijls de onwaarheid is. Hij beschuldigt Lohman er van. En ik zou honderden artikelen van hem kunnen aanhalen, waarin hij de klassemoraal onzer tegenstanders als valsch tegenover ons schildert. Zoo ook „Het Volk” voortdurend. Naar aanleiding van het begroo-tingsdebat schreef het nog pas: „Wij zien de politici *kruipen* om een stelsel van bevoorrechtiging te verdedigen en de priesters *vol vromen schijn hun listen en lagen leggen* om mede te kunnen genieten van die bevoorrechtiging.” Bij de tegenpartij ziet men dus die klassemoraal zeer goed.



is de strijd, die in onze partij sinds eenige jaren wordt gevoerd, te goed bekend.

Op de drie laatste congressen onzer partij is tegen Gorter en een kleine minderheid in onze partij, die onder zijn invloed staat, een strijd gestreden. Op het congres te Utrecht is een uitspraak gekomen van de partij tegen Gorter c.s. Op het congres te Haarlem, verleden jaar gehouden, is gebleken, welk een minieme minderheid die groep in onze partij vertegenwoordigt; 1/10 van de geheele partij is toen gebleken aan hun zijde te staan. Op het congres van dit jaar, te Arnhem, is weer met een zelfde resultaat de oppositie-Gorter in onze partij bestreden.

Dat zijn feiten, die natuurlijk den heer Lohman, als politiek man, bekend zijn. En dan komt het mij voor, wanneer de verontwaardiging van den heer Lohman over het oorlogsrecht, dat in die ethiek van Gorter is neergelegd, gemeend is, dat dan de heer Lohman zich wel gewacht zou hebben, om onze partij te vereenzelvigen met de persoonlijke philisophische opvattingen van een lid der oppositie.

Wat ons allen in die uitingen, zooals zij ons door den heer Lohman werden medegedeeld, het meest tegen de borst heeft gestuit, was, dat daarin werd gezegd, dat de geboden van zelfopoffering, solidariteit, vooral ook die van eerlijkheid en trouw, niet zouden gelden tegenover een vijand van onze klasse. Ik zeg, — en ik herhaal het — dat heeft ons allen, zooals wij dat hoorden, tegen de borst gestuit.

Maar dat is een uiting van Gorter, waarvan de beteekenis trouwens niet goed tot haar recht is gekomen in hetgeen de geachte afgevaardigde ons heeft medegedeeld. Ik zal ter eere van Gorter zelf daaromtrent aanstonds nog een kleine opheldering moeten geven, maar die uiting geldt niet voor de sociaal-democratie. Het is bekend, dat Gorter gerekend wordt tot de orthodoxe Marxisten en in hetgeen hij over de ethiek van de arbeidersklasse heeft geschreven, heeft hij, naar mijn wijze van zien — daarover zal ik weer het noodige moeten hooren en met gelatenheid zal ik dat dragen — niets anders dan een karikatuur van het Marxisme geleverd. Het is wel eigenaardig — zooiets komt wel meer voor — dat Marx indertijd zelf heeft gezegd, dat hij niet gaarne tot de Marxisten zou worden gerekend.

Ik kan — en dit doet mij genoegen — tegenover deze uitspraak van Gorter een andere uitspraak aanvoeren, die afkomstig is van Marx zelf. Die komt voor in de statuten van de Internationale Arbeiders-Associatie, de oude Internationale, die in 1864 door Marx is gegrondvest en waarvoor hij het manifest en de statuten heeft ontworpen, welke twee jaren later op het congres te Genève zijn aangenomen. Daar hebben wij dus Marx zelf. Wij lezen in die statuten, nadat eerst de politieke en oeconomische bedoelingen en grondslagen der Internationale zijn aangegeven, het volgende: „dat de internationale arbeiders-associatie en alle tot haar behoorende vereenigingen en individuen waarheid, recht en zedelijkheid erkennen als den grondslag van hun optreden onder elkander en jegens al hun medemenschen, zonder onderscheid van kleur, belijdenis of nationaliteit.”

Ik geloof, dat dit volkomen duidelijk is. Nu kan ik er den heer Lohman natuurlijk geen verwijt van maken, dat hem deze uitspraak van Marx zelf en van de vereeniging, die hij gegrondvest heeft, niet bekend was; maar wel maak ik er hem een verwijt van, dat wij hier door hem worden gedoodverfd met de uitspraak van iemand die in de felste oppositie is in onze partij. Wat ook Gorter in dat artikel moge hebben geschreven, de gevolgen daarvan blijven voor zijn eigen rekening. Men verplicht mij hier thans tot een critische beschouwing over de uiting van Gorter. Ik ontzie gaarne de andersdenkenden in mijn eigen partij; ik heb geen de minste reden hier op deze plaats, waar zij zich niet kunnen verdedigen, met hen debat te voeren; maar boven de persoon, die ik respecteer zooals ten opzichte van Gorter het geval is, gaat mij het prestige en een waar oordeel omtrent onze partij; daarom kan ik over die uitingen niet geheel zwijgen. Hij doet wat alle doctrinaireren doen, hij zet een stelling voorop, in deze de stelling van den klassenstrijd, hij leidt uit die stelling logisch allerlei conclusies af, en wanneer hij dan tot een bepaalde eindconclusie is gekomen, controleert hij die niet door vergelijking met de werkelijkheid en daardoor mist zij alle practische beteekenis. Dat is de gewone taktiek van doctrinaireren, die in elke partij voorkomen, en zoodoende is wat hij presteert niets anders dan grauwe theorie, ik zeg in deze: goddank. Want wanneer gij ziet naar de partij zelf,